

1.1 ที่มาของประเด็นปัญหาในการศึกษา

สังคมการเมืองไทยภายหลังการปฏิรูปการเมืองนับจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน”¹ นับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมานั้น นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้นในหลากหลายแง่มุมด้วยกัน เช่น มีการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบหนึ่งเขตหนึ่งผู้แทน มีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเป็นครั้งแรก มีการกำเนิดขึ้นขององค์กรตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระเกิดขึ้นหลายองค์กร เช่น ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายให้องค์กรอิสระเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ในการเป็นองค์กรตรวจสอบเพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบ และถ่วงดุลการบริหารงาน และการใช้อำนาจบริหารของฝ่ายบริหาร เพื่อให้เกิดการเมืองที่โปร่งใส และเป็นธรรม²

นอกจากนี้สภาพการณ์ทางการเมืองไทยที่เรียกได้ว่าเป็นภาวะการเมืองนิ่ง และมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพในการบริหารงานเป็นอย่างมาก³ นั้นก็เป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพการณ์ทางการเมืองยุคหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 อย่างมาก⁴

รัฐบาลทักษิณ หรือรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคไทยรักไทย ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2544 อย่างถล่มทลาย มีผู้แทนในสภาผู้แทนราษฎรถึง 248 เสียง⁵ ซึ่งต่อมาภายหลังจากที่ได้มีการยุบรวมพรรคการเมืองอื่น ได้แก่พรรคเสรีธรรม พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติพัฒนา พรรคถิ่นไทย เข้ากับพรรคไทยรักไทย และเมื่อรวมกับพรรคร่วมรัฐบาล เช่น พรรคชาติไทย ก็ทำให้รัฐบาลทักษิณนั้นมีเสียงในสภาารวมกันมากกว่า 300 เสียงเลยทีเดียว⁶ นอกเหนือจากการที่รัฐบาลมีเสียงสนับสนุนข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรแล้ว การมีภาวะ

¹ สภาร่างรัฐธรรมนูญ. ประชาชนได้เอะไรจาก (ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการประชาชนสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540), หน้า 1-16.

² ลิขิต ธีรเวคิน. วิชาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 296-302.

³ ประเวศ วะสี. “รัฐบาลทักษิณกับความรับผิดชอบทางประวัติศาสตร์.” ใน รัฐันทักษิณ, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ขอบคิดด้วยตน, 2547), หน้า 187.

⁴ ลิขิต ธีรเวคิน. วิชาการการเมืองการปกครองไทย. หน้า 313-320.

⁵ คู่มือเลือกตั้ง 48 อนาคตประเทศไทย. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548), หน้า 32.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

ผู้นำที่เข้มแข็งของนายกรัฐมนตรี อันเป็นผลมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับ 2540⁷ กอปรกับการมีทีมงานเบื้องหลังของพรรคไทยรักไทยที่เข้มแข็งที่คอยทำหน้าที่ในการวิจัย และออกแบบข้อเสนอ/ทางเลือกของนโยบายต่างๆ, การประยุกต์ใช้กลยุทธ์เชิงการตลาด (marketing) เข้ากับการนำเสนอ นโยบายต่างๆของรัฐบาล⁸ และกระแสเมื่อ การเมืองแบบเก่าที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ และต้องการค้นหาทางเลือกใหม่ทางการเมืองก็ล้วนส่งผลต่อการมีอำนาจที่เข้มแข็งของรัฐบาลด้วยเช่นกัน

รัฐบาลทักษิณในสมัยแรกของการบริหารงานนั้น (พ.ศ.2544-2548) อาศัยความเข้มแข็งของหัวหน้าพรรค รวมถึงกลุ่มทุนที่อยู่เบื้องหลัง และสภาพการณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวย ทำการบริหารประเทศอย่างคล่องแคล่ว ฉับไว และกล้าที่จะตัดสินใจในการดำเนินการในเรื่องต่างๆอย่างรวดเร็ว รัฐบาลทักษิณจึงได้รับคะแนนนิยมทางการเมืองจากประชาชนในสังคมในระดับสูงในช่วงต้นของการบริหารงาน (2544-2546) ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นช่วง “ขาขึ้น” ของรัฐบาลทักษิณที่ว่าได้⁹ นอกจากภาวะผู้นำของนายกรัฐมนตรี ในลักษณะของการเป็นผู้นำที่กล้าคิด กล้านำเสนอสิ่งใหม่ และกล้าตัดสินใจจะเป็นสิ่งที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่พึงพอใจแล้ว การนำเสนอทางเลือกเชิงนโยบายสาธารณะผ่านการจัดการทางการตลาดอย่างยอดเยี่ยม หรือที่เรียกได้ว่ามีการนำเสนอ “เมนูนโยบาย”¹¹ ที่มีลักษณะแบบประชานิยมให้ประชาชนได้เลือกบริโภค ได้ตามความต้องการนั้น อาทิ เช่น โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือที่เรียกว่า “30 รักษาทุกโรค” โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ธนาคารคนจน โครงการพักชำระหนี้เกษตรกร โครงการบ้านเอื้ออาทร และโครงการเอื้ออาทรอื่นๆ¹² เป็นต้น รวมไปถึงการประกาศสงคราม 3 อย่างของรัฐบาล เพื่อเอาชนะ ความยากจน การทุจริต และยาเสพติด¹³ ก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน ที่ช่วยส่งเสริมให้รัฐบาลทักษิณในช่วง “ขาขึ้น” ได้รับเสียงตอบรับ และการยอมรับในแง่บวก และมีคะแนนนิยมอยู่ในระดับที่สูงมาก¹⁴

⁷ เกษียร เตชะพีระ, “ระบอบทักษิณ”, ใน ฟ้าเดียวกัน 2 (มกราคม-มีนาคม 2547), หน้า 38.

⁸ สนิพร มฤคพิทักษ์, “พันศักดิ์ วิญญูรัตน์ ความแตกต่างที่มีคุณค่าคือเป้าหมายของนโยบายทักษิณโมเดล”, ใน เนชั่นสุดสัปดาห์ 644 (4 ตุลาคม 2547), หน้า 82-85.

⁹ นิธากา ศิริวัฒน์, Branding ไทยรักไทย, (กรุงเทพฯ: Higher Press, 2546), หน้า 75-112.

¹⁰ ดู สวนดุสิต โพล “นายกฯทักษิณ”/“พรรคไทยรักไทย”ในสายตาประชาชน [Online]. แหล่งที่มา: http://dusitpoll.dusit.ac.th/2546/2546_425.html [2 พฤษภาคม 2549]

¹¹ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics คู่ทักษิณาริปไตยภาค 1-2, (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2548), หน้า 21-26.

¹² ดู http://www.thairakthai.or.th/trtp/detail/4_repair.asp [2 ตุลาคม 2549]

¹³ ดู คำกล่าวของนายกฯทักษิณฯในการประชุมชี้แจงนโยบายของรัฐบาลแก่ผู้บริหารระดับสูง วันที่ 5 มีนาคม 2544 [Online]. แหล่งที่มา: <http://www.thaigov.go.th/speech/thaksin/sp05mar44.htm>.

¹⁴ ดู สวนดุสิต โพล “เปรียบเทียบนโยบายพรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ในสายตาประชาชน [Online]. แหล่งที่มา: http://dusitpoll.dusit.ac.th/2546/2546_446.html [5 พฤษภาคม 2549] และ “การเมือง เศรษฐกิจ สังคมวันนี้ เมื่อเปรียบเทียบปีที่ผ่านมา[Online]. แหล่งที่มา: http://dusitpoll.dusit.ac.th/2546/2546_456.html [5 พฤษภาคม 2549]

สภาพการณ์ทางการเมืองแบบ “ขาขึ้น” ของรัฐบาลทักษิณนั้นดำรงอยู่ได้ในช่วง 2 ปีแรกของการบริหารงาน (2544-2546) เท่านั้น แต่ในช่วงครึ่งหลังของการบริหารงานในสมัยแรกของรัฐบาลทักษิณนั้น ได้เริ่มที่จะถูกท้าทาย¹⁵ ความสามารถในการบริหารประเทศจากปัญหาที่รุมเร้าการบริหารงานอย่างหนัก อาทิเช่น ปัญหาการปกปิดข้อมูลเรื่องไข้หวัดนก¹⁶ ปัญหาเรื่องการคอร์รัปชัน และผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างรัฐบาล กับธุรกิจเอกชนบางกลุ่ม¹⁷ ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ¹⁸ ตลอดจน การไม่สามารถจัดการ และควบคุมปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เป็นต้น กรณีปัญหาที่รุมเร้าเช่นนี้จึงทำให้เป็นที่วิพากษ์ วิจารณ์กันในสังคม โดยทั่วไปว่าเป็นช่วงเวลาขาลง ของรัฐบาลทักษิณ

แต่ภายใต้สภาพการณ์แบบขาลงที่รัฐบาลทักษิณได้เผชิญหน้าในช่วงปลายปี 2546 จนถึงต้นปี 2548 รัฐบาลทักษิณกลับสามารถเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่กดดันรอบด้าน และสามารถผ่านพ้นการบริหารงานในสมัยแรกไปได้ ตามคำกล่าวของนายกรัฐมนตรียุคแรกๆ ที่เคยประกาศไว้ว่า รัฐบาลทักษิณจะเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลแรกที่บริหารประเทศได้ครบเทอม 4 ปี¹⁹

ชัยชนะจากการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ 2548 อย่างถล่มทลายอีกครั้งของพรรคไทยรักไทยนั้นเป็นบทพิสูจน์ว่ารัฐบาลทักษิณนั้นสามารถเอาตัวรอดจากช่วงที่ประสบปัญหาขาลงในช่วงปลายสมัยแรกของการบริหารประเทศมาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จำนวนผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยนั้นยังเพิ่มขึ้นจนมีผู้แทนถึง 377 เสียงจนทำให้รัฐบาลทักษิณในสมัยที่สองนี้สามารถบริหารประเทศได้ด้วยความเป็นรัฐบาลพรรคเดียว เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

ตลอดช่วงระยะเวลา 4 ปีแรกของการบริหารประเทศของรัฐบาลทักษิณจนถึงการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 นั้น จะพบว่ารัฐบาลทักษิณนั้นได้มีความพยายามที่จะสร้างภาวะการครองอำนาจนำ²⁰ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นการสร้างภาวะการครองอำนาจนำทั้งในทางการเมือง และในทางสังคมหรือความรู้สึกร่วมกันของคนอีกด้วย

¹⁵ การท้าทาย และการโต้ตอบต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลทักษิณเกิดขึ้นจากกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้าม รวมถึงกลุ่มพลังทางสังคมที่ออกมาเรียกร้องในประเด็นปัญหาต่างๆ การท้าทาย และการโต้ตอบต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลทักษิณได้แสดงออกในหลายทางด้วยกัน อาทิ การเดินขบวนเรียกร้องของกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ การเผยแพร่ความรู้ ความคิดผ่านการผลิตหนังสือเพื่อวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทักษิณ เป็นต้น รายละเอียดในประเด็นนี้โปรดดูใน บทที่ 5 การโต้ตอบต่อการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ

¹⁶ กองบรรณาธิการ, “วัคซีนไก่ในครัวโรค,” ใน *a day weekly* 18 (17-23 กันยายน 2547), หน้า 14-15.

¹⁷ สมเกียรติ คังกิจวานิชย์, “คอร์รัปชันไทย,” ใน *รัฐชนทักษิณ*, เจมส์คีย์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ซอคิด ด้วยคน, 2547), หน้า 61-66.

¹⁸ ดู เนชั่นสุดศัลป์ฉบับรวมเล่มปี 2547, *ซึ่งกว่าโหมโรง ต้องดูวิภท กฟศ.* [CD-ROM], (กรุงเทพฯ: เนชั่นสุดศัลป์คาร์)

¹⁹ ดู เนชั่นสุดศัลป์ฉบับรวมเล่มปี 2547, *ไทยรักไทยในปีที่ 6 : พรรคแห่งความมั่นคง*, [CD-ROM]

²⁰ หมายถึง สภาพการณ์ทางสังคม-การเมืองที่อำนาจนำของรัฐบาลทักษิณมีอยู่ในระดับสูงดังเห็นได้จาก ภาวะการครองอำนาจนำทางการเมือง เช่นการยึดกุมสภาผู้แทนราษฎร ได้อย่างเบ็ดเสร็จ, การเข้าไปมีบทบาทนำ และแทรกแซงในการดำเนินงาน

การพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณนั้นเกิดขึ้น โดยการดำเนินการผ่านกลไกต่างๆ อาทิ การใช้กลไกเชิงอำนาจรัฐ เช่น ความสามารถในการควบคุมผู้แทนในสภาผู้แทนราษฎร รวมไปถึงวุฒิสมาชิกจำนวนหนึ่ง และกลไกอิสระตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ ในระดับหนึ่ง, การใช้อำนาจรัฐแทรกแซงสื่อมวลชน เป็นต้น หรือความพยายามในการครองอำนาจนำผ่านกลไกอื่นๆที่ไม่ใช่อำนาจรัฐ เช่น การกำหนดนโยบายในลักษณะประชานิยม, การจัดการภาพลักษณ์ผู้นำรัฐบาลให้เป็นที่ถูกใจชนชั้นผู้ถูกปกครอง หรือชาวบ้านทั่วไป เป็นต้น

ภาวะที่รัฐบาลทักษิณสามารถครองอำนาจนำทั้งในทางการเมือง และในทางสังคม ได้อย่างสูงสุด คือช่วงระหว่างปี 2544-2546 ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาขาขึ้นของการบริหาร ปกครองประเทศ เนื่องจากเป็นช่วงเริ่มต้นการดำเนินงานของรัฐบาลใหม่ที่จัดได้ว่าเป็นความหวังใหม่ของสังคมในขณะนั้น

ภาวะการครองอำนาจนำสูงสุด²¹ที่รัฐบาลทักษิณเคยสร้างให้เกิดในช่วง 2 ปีแรกของการบริหารประเทศนั้น ไม่เคยเกิดขึ้นอีกเลย เนื่องจากมีการทำทลาย และการโต้ตอบต่อการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณอยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาเรื่องการปกปิดข้อมูลไข้หวัดนก ปัญหาเรื่องความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่เหตุการณ์การปล้นปืนวันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นต้นมา ปัญหาเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นต้น การทำทลายภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณกรณีต่างๆ ล้วนมีผลทำให้ภาวะในการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณนั้นลดต่ำลงจากภาวะสูงสุดในช่วง 2 ปีแรกอย่างมาก

การทำทลายและโต้ตอบต่อการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณนั้น ได้เพิ่มระดับของความรุนแรง และความไม่พอใจของผู้ที่ถูกครอบงำมีสูงขึ้นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำทลายหลักๆที่สำคัญ อาทิเช่น ปัญหาเรื่องพระราชอำนาจ และการล่วงละเมิดพระราชอำนาจ²² การก่อตัวขึ้นของ

ของวุฒิสภา ตลอดจนองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญต่างๆ การคุกคาม แทรกแซง และควบคุมการดำเนินงาน และเสรีภาพของสื่อมวลชน เป็นต้น ส่วนการครองอำนาจนำในทางสังคม หรือในทางวิถีชีวิตของผู้คน เช่น การได้รับคะแนนนิยมจากผู้คนในสังคมในระดับสูง ดังเห็นได้จากโพล และผลการสำรวจความคิดเห็น ต่างๆ อันเนื่องมาจากความชื่นชมในลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำรัฐบาล เป็นต้น

²¹ ไม่ใช่การครองอำนาจนำสมบูรณ์ เนื่องจากภาวะดังกล่าวนี้ไม่เคยเกิดขึ้นภายใต้ยุคของรัฐบาลทักษิณ ดังเห็นได้จากการล่มสลายของรัฐบาลทักษิณในปี 2549 แต่คำว่า “ภาวะการครองอำนาจนำสูงสุด” ในที่นี้หมายถึง ภาวะที่ใกล้เคียงกับภาวะการครองอำนาจนำที่สมบูรณ์มากที่สุด ดังเห็นได้จากสภาวะการที่กลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมยังคงยอมรับอำนาจ และความชอบธรรมของรัฐบาลทักษิณอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง และยังไม่มีการออกมาโต้ตอบ หรือทำทลายอำนาจของรัฐบาลทักษิณมากนัก

²² ดู ข้อถกเถียงเรื่องพระราชอำนาจระหว่างงานของ ประมวล รุ่งเสริม, พระราชอำนาจ, (กรุงเทพฯ: สุเมธ รุ่งเสริม, 2548); และงานของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พระราชอำนาจ”, [Online]. แหล่งที่มา:

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9554.html> [28 กุมภาพันธ์ 2549]; กับ ธงชัย วิมจจะกุล, วาทกรรมพระราชอำนาจหรือประชาธิปไตยแบบคิดสั้น, [Online] แปลโดย ไอศวรา อรุณวงษ์. แหล่งที่มา:

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9555.html> [26 กุมภาพันธ์ 2549]

“ปรากฏการณ์สนธิ” จากรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัจจร และมาถึงจุดแตกหักที่ทำให้ภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ ได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิงก็คือ การขายหุ้นในเครือชินคอร์ป ให้แก่กองทุนเทมาเส็ก ของประเทศสิงคโปร์²³

ความไม่พอใจของผู้ถูกรอบงำ ได้ถูกแสดงออกในหลากหลายรูปแบบ อาทิการออกมาแสดงการณของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ²⁴ ถึงภาวะการหมกความชอบธรรมในการบริหารประเทศอีกต่อไป พร้อมทั้งเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง การแสดงการณขององค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ เป็นจำนวนมาก²⁵ ตลอดจนการประชุมใหญ่ครั้งใหญ่โดยการนำของนายสนธิ ลิ้มทองกุล เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 และการชุมนุมใหญ่ภายใต้การนำที่เปลี่ยนเป็นพันธมิตรประชาชนไทยเพื่อประชาชน เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2549

ภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณมีภาวะการครองอำนาจนำสูงสุดในช่วงปี 2544-2546 แต่นับจากต้นปี 2547 เป็นต้นมา ได้เริ่มเกิดภาวะการทำทลายและได้คอบต่อการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณในหลายๆกรณี แต่รัฐบาลทักษิณก็ยังคงครองภาวะอำนาจนำเหนือสังคม การเมืองไทยได้อยู่ในระดับที่ยังมั่นคงต่อการครองอำนาจต่อไป จนกระทั่งภาวะการทำทลายการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ ได้ดำเนินมาสู่จุดสูงสุด รัฐบาลทักษิณก็ไม่สามารถรักษาภาวะการครองอำนาจนำเหนือสังคม การเมืองไทยได้อีกต่อไปจนต้องตัดสินใจหาทางออกจากปัญหา ด้วยการยุบสภาในที่สุด เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549

ในมุมมองของผู้วิจัยสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ปัญหาการเมืองไทยร่วมสมัยในยุคสมัยของรัฐบาลทักษิณนั้นเป็นปัญหาที่น่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สังคมต้องเผชิญร่วมกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย เพื่อสร้างชุดของคำอธิบายปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ในแง่มุมของการสร้างภาวะการครองอำนาจนำ และการถูกทำทลายการครองอำนาจนำจากผู้ถูกรอบงำ หรือผู้ถูกปกครองกลุ่มต่างๆ โดยอาศัยกรอบแนวความคิดเรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรามสกี (Antonio Gramsci) เป็นกรอบในการอธิบายปัญหาในการวิจัย

ซึ่งสาเหตุที่ผู้วิจัยได้เลือกใช้นี้แนวคิดดังกล่าวเป็นหลักนั้นเป็นเพราะความสนใจที่จะศึกษาโดยส่วนตัวของผู้วิจัย และผู้วิจัยพบว่ากรอบแนวคิดดังกล่าวเมื่อนำมาใช้อธิบายปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณก็จะเป็นการเปิดพื้นที่ในทางวิชาการรัฐศาสตร์ให้กว้างขวางมากขึ้นไปจากเดิมอีกด้วย โดยจะได้กล่าวถึงในส่วนของคุณค่าสำคัญของการศึกษาต่อไป

²³ ดู ม้านอกและเด็กนอกกรอบ (นามปากกา), 25 คำถาม เมืองหลังคิดเทคโนโลยีวีซีดี (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2549)

²⁴ โดยมีคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ เป็นคณะแรกๆ ที่ได้ออกมาเรียกร้องผ่านสื่อมวลชน

²⁵ ดู รวมแสดงการณของคณาจารย์ และองค์กรเอกชนต่างๆ ได้ที่ <http://files.thaiday.com/download/pdf/book.pdf> [22 มีนาคม 2549]

ความสนใจของผู้วิจัยที่มีต่อปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามหลัก ในการวิจัยดังต่อไปนี้ คือ 1. เราสามารถอธิบายการดำเนินการสร้างภาวะการครองอำนาจนำของ รัฐบาลทักษิณ ด้วยกรอบแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำได้อย่างไร และ 2. การดำเนินการ สร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด

1.2 ความสำคัญของปัญหา: ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ

ในส่วนต่อจากนี้จะเป็นการนำเสนอถึงความสำคัญของการศึกษา เรื่อง “รัฐบาลทักษิณกับ ความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ” ซึ่งความสำคัญของการศึกษา วิจัยในประเด็นปัญหา ดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อเปิดพื้นที่ทางวิชาการรัฐศาสตร์ในด้านการศึกษา การเมืองการปกครองไทยให้กว้างขวางออกไปจากเดิม การวิจัยในเรื่องนี้มีความสำคัญใน 2 แง่มุม คือ 1) ในแง่มุมของประเด็นปัญหาที่ศึกษา และ 2) ในแง่มุมของกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เลือกใช้

1.2.1 ในแง่มุมของประเด็นปัญหาที่ศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้มีผลงานออกสู่สังคมเป็นจำนวนมาก ในที่นี้ผู้วิจัยสามารถจำแนกงานที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มแรก งานที่ไม่ใช่งานวิชาการ กลุ่มที่สอง เป็นงานศึกษาแบบกึ่งวิชาการ และกลุ่มสุดท้าย เป็นงานศึกษาเชิงวิชาการ

กลุ่มแรก งานที่ไม่ใช่งานวิชาการ

งานศึกษาในกลุ่มนี้ เป็นผลงานที่ไม่ได้มีระเบียบวิธีในการศึกษาที่ชัดเจน โดยส่วนใหญ่แล้ว จะไม่ใช้การอ้างอิงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และมีลักษณะของการค้นคว้าอ้างอิงน้อย หรือไม่มี การค้นคว้าอ้างอิงในเชิงวิชาการแต่อย่างใด งานประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของหนังสือเล่ม ซึ่ง สามารถจำแนกได้เป็น 4 ลักษณะใหญ่ด้วยกันคือ งานศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณในเชิง อัศจรรย์ประวัติของผู้นำ งานศึกษาในเชิงรวบรวมผลงาน/เหตุการณ์สำคัญ ในช่วงสมัยแรกของการ บริหารประเทศ งานศึกษาในเชิงรวบรวมความคิด/สุนทรพจน์/ปราศรัย และคำคม ของผู้นำรัฐบาล และสุดท้ายคือ งานศึกษาในเชิงวิพากษ์ วิจาร์ณ รัฐบาลทักษิณ

a) งานศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณในเชิงอัตชีวประวัติของผู้นำ

งานศึกษาในลักษณะนี้จะทำการศึกษาโดยมุ่งเน้นหน่วยในการศึกษาคือ ตัวผู้นำ หรือตัวของนายกรัฐมนตรีทักษิณ เป็นหลัก มากกว่าที่จะศึกษาถึงรัฐบาลทักษิณในลักษณะภาพรวมที่เป็นสถาบัน

งานศึกษาเชิงอัตชีวประวัติของนายกษัตริย์ทักษิณในระยะแรกนั้นเป็นการศึกษาดังแต่ก่อนที่นายกษัตริย์ทักษิณจะเริ่มเข้าสู่วงการเมือง จนถึงช่วงของระยะแรกของชีวิตทางการเมือง ได้แก่งานของสรกมล อุดุลยานนท์²⁶ เรื่อง “ทักษิณ ชินวัตร อัครวินคตินลูกที่สาม” และ รุจน์ มัชฌิรา²⁷ เรื่อง “ทักษิณ ชินวัตร นักบริหารสมองกล” งานทั้งสองชิ้นนี้นำเสนออัตชีวประวัติของนายทักษิณ ชินวัตร และความสำเร็จของตระกูลชินวัตรในการดำเนินธุรกิจการสื่อสาร และ โทรคมนาคมในช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา

ในระยะต่อมาเป็นช่วงที่นายกษัตริย์ทักษิณได้เริ่มก่อตั้งพรรคไทยรักไทยในระยะเริ่มแรก ก็ได้มีงานของ วลัยยา²⁸ เรื่อง “ทักษิณ ชินวัตร ตาคูควาวเท้าคิดคิน” และ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูริย์ และคณะ²⁹ เรื่อง “เส้นทางชีวิต พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร” ได้ออกสู่สาธารณะ ซึ่งได้นำเสนอถึงประวัติชีวิตของนายกษัตริย์ทักษิณตั้งแต่ชีวิตในวัยเยาว์ ประวัติการศึกษา การมีคู่ครอง การทำธุรกิจ เรื่อยมาจนกระทั่งการเป็นหัวหน้าพรรคพลังธรรม จนถึงการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยในปี 2541

งานเชิงอัตชีวประวัตินายกษัตริย์ทักษิณ ภายหลังจากที่ได้เข้าสู่อำนาจในการบริหารประเทศ ในปี 2544 แล้วก็มีงานของ วิรพล จ้อยทองมูล และคณะ³⁰ เรื่อง “ประวัติ/สุนทรพจน์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ 23” และ ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร และรุจน์ มัชฌิรา³¹ เรื่อง “ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ 23” งานทั้ง 2 ชิ้นนี้มีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากงานของวัลลัยยา มากนัก เพียงแต่มีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปของพรรคไทยรักไทยในปี 2544 เพิ่มมากขึ้น

b) งานศึกษาในเชิงรวบรวมผลงาน/เหตุการณ์สำคัญในช่วงสมัยแรกของการบริหารประเทศ

งานศึกษาในลักษณะนี้เน้นความสำคัญของรัฐบาลทักษิณในภาพรวมมากกว่าการให้ความสำคัญที่ตัวของนายกษัตริย์ทักษิณดังเช่นงานในลักษณะข้างต้น งานในลักษณะนี้จะทำการ

²⁶ สรกมล อุดุลยานนท์, ทักษิณชินวัตร อัครวินคตินลูกที่สาม, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2536)

²⁷ รุจน์ มัชฌิรา, ทักษิณ ชินวัตร นักบริหารสมองกล, (กรุงเทพฯ: น้ำฝน, 2538)

²⁸ วลัยยา (นามปากกา), ทักษิณ ชินวัตร ตาคูควาวเท้าคิดคิน, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2542)

²⁹ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูริย์ และคณะ, เส้นทางชีวิต พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, (กรุงเทพฯ: เอ็มวีพีส์ พับลิเชอร์, 2543)

³⁰ วิรพล จ้อยทองมูล และคณะ, ประวัติ/สุนทรพจน์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, (กรุงเทพฯ: คู่มือน้ำเจ้าพระยา, 2544)

³¹ ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร และรุจน์ มัชฌิรา, ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ 23, (กรุงเทพฯ: น้ำฝน, 2544)

รวบรวม และบันทึกผลงาน ความสำเร็จของนโยบาย และการบริหารงานในสมัยแรกของรัฐบาลทักษิณ เป็นหลัก

ตัวอย่างงานในลักษณะนี้ เช่นงานของ กาญจน์มูณี ศรีวิศาลภาพ และณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย³² เรื่อง “ทักษิณ บนบัลลังก์นายกรัฐมนตรี” งานชิ้นนี้ได้ทำการบันทึก และรวบรวมเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแรกของรัฐบาลทักษิณในสมัยแรก อาทิ การจัดตั้งรัฐบาล การควมรวบพรรคการเมืองอื่นๆ การประกาศปลดหนี้ IMF การซื้อทีมฟุตบอล และรวบรวมผลงานของรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายประชานิยมชุดต่างๆ เช่น การกระตุ้นเศรษฐกิจรากหญ้า การประกันสุขภาพถ้วนหน้า ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ และโครงการเอื้ออาทรประเภทต่างๆ เป็นต้น

งานศึกษาในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ เช่น งานของ พิจิตรา³³ เรื่อง “คิดอย่างทักษิณ ชินวัตร” ซึ่งได้ทำการบันทึก และรวบรวมแนวคิดของรัฐบาลทักษิณที่สำคัญในแง่มุมต่างๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน โดยการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า แนวคิดของรัฐบาลที่มีต่อการปฏิรูปการศึกษา แนวคิดต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติด ยาเสพติด คอร์รัปชัน เป็นต้น

งานของ กวี วงศ์พิศ³⁴ เรื่อง “วิเคราะห์นโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับนายชวน หลีกภัย” ก็เป็นงานอีกชิ้นที่ทำการรวบรวมนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลทักษิณ ทั้งนโยบายเศรษฐกิจ การพาณิชย์ นโยบายสังคม การศึกษา วิทยาศาสตร์ เป็นต้น โดยนำเอานโยบายของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย มาเป็นคำเปรียบเทียบกับความแตกต่างของทั้งสองรัฐบาล โดยที่ผู้เขียนนั้นค่อนข้างจะสนับสนุนแนวโน้มนโยบายของรัฐบาลทักษิณอยู่ไม่น้อย

ภาพรวมของงานศึกษาในลักษณะเช่นนี้นั้นเป็นเพียงการบันทึก และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆเท่านั้น แต่ไม่มีลักษณะของการวิเคราะห์ หรือวิพากษ์ จุดเด่น จุดด้อย หรือทำการประเมินผลเกี่ยวกับความสำเร็จ-ล้มเหลวของนโยบายต่างๆแต่อย่างใด

c) งานศึกษาในเชิงรวบรวมความคิด/สุนทรพจน์/ปราศรัย และคำคม ของผู้นำรัฐบาล

งานศึกษาในลักษณะนี้มักจะให้ความสำคัญที่ตัวของนายกฯทักษิณเป็นหลัก โดยมีลักษณะเป็นงานที่ทำการเก็บรวบรวมแนวคิด และสุนทรพจน์ของนายกฯทักษิณเป็นหลัก

ตัวอย่างงานชิ้นหนึ่ง คืองานของ จิรวัดณ์ รจนาวรรณ³⁵ เรื่อง “มองอย่างผู้นำเอเชีย ทักษิณ ชินวัตร” ซึ่งเป็นงานศึกษาโดยการเก็บรวบรวมแนวคิดของนายกฯทักษิณเกี่ยวกับภาพรวมการบริหารประเทศ อาทิ ทิศทางประเทศไทย และยุทธศาสตร์ชาติไทยในการพัฒนาท่ามกลางกระแส

³² กาญจน์มูณี ศรีวิศาลภาพ และณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, ทักษิณบนบัลลังก์นายกรัฐมนตรี, (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2545, 2546)

³³ พิจิตรา (นามปากกา), คิดอย่างทักษิณ ชินวัตร, (กรุงเทพฯ: ชูานมีเดีย เน็ตเวิร์ค, 2546)

³⁴ กวี วงศ์พิศ, วิเคราะห์นโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับนายชวน หลีกภัย, (เชียงใหม่: The Knowledge Center, 2544)

³⁵ จิรวัดณ์ รจนาวรรณ, มองอย่างผู้นำเอเชีย ทักษิณ ชินวัตร, (กรุงเทพฯ: วรณสาส์น, 2547)

โลกาภิวัตน์, แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในหมู่
นักเรียนอาชีวะ, ทิศทางการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการบริหารยุคใหม่ เป็นต้น

งานในลักษณะเดียวกันนี้ออกเหนือไปจากงานของ จิรวัดน์ แล้วก็ยังมี งานในเชิงการ
รวบรวมแนวคิดในเชิงธรรมะ และการดำเนินตามหลักพุทธธรรมของนายกฯทักษิณ เช่นงานของ ส.
นิคสุภี³⁶ เรื่อง “*ธรรมะของทักษิณ*” และงานของ อรุณ เวชสุวรรณ³⁷ เรื่อง “*พุทธทาสในทางการเมือง*
ของพ.ต.ท. คร.ทักษิณ ชินวัตร” งานทั้งสองชิ้นมีลักษณะคล้ายกันคือ เป็นการรวบรวมแนวคิดใน
เชิงธรรมะ ตามหลักพุทธศาสนาของนายกฯทักษิณ ในช่วงสมัยแรกของการบริหารประเทศ

งานในลักษณะนี้อีกชนิดหนึ่งที่มีการศึกษากันมากได้แก่งานในลักษณะของการรวบรวม
สุนทรพจน์, ปาฐกถา ตลอดจนคำคมต่างๆที่นายกฯทักษิณ ได้กล่าวไว้ต่างที่ต่างเวลาออกไป อาทิ
งานของ คมเดือน เจิดจรัสฟ้า³⁸ เรื่อง “*คำคม ความคิด ทักษิณ ชินวัตร*” ซึ่งเป็นการรวบรวมคำคม
ของนายกฯทักษิณจากหลายๆที่หลายๆโอกาส เช่นเดียวกับงานของ สันติ อรุณวิจิตร³⁹ เรื่อง “*พูด*
แบบนายกทักษิณ” ที่รวบรวมจากคำกล่าวของนายกฯทักษิณจากรายการวิทยุ นายกทักษิณคุยกับ
ประชาชนเป็นหลัก

นอกจากนี้ก็ยังมียานของ ปราณ พิสิฐเศรษฐการ⁴⁰ เรื่อง “*ทักษิณโหมมิกส์ และ CEO ประเทศไทย*”, “*ทักษิณกับนโยบายสังคม*” และ “*ทักษิณบนเวทีเอเชียและโลก*” งานทั้ง 3 เล่มของปราณ
นั้นเป็นการรวบรวมสุนทรพจน์ของนายกฯทักษิณจากโอกาสต่างๆให้เข้าเป็นหมวดหมู่ เช่นในเล่ม
แรกนั้นจะเป็นการจัดรวบรวมสุนทรพจน์เกี่ยวกับแนวคิดด้านการบริหารงานแบบ CEO ของ
นายกฯทักษิณ และแนวทางเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ เป็นต้น ส่วนในเล่มที่สองก็ได้รวบรวมเกี่ยวกับ
เรื่องนโยบายสังคมของรัฐบาล อาทิ การแก้ไขปัญหาความยากจน, การศึกษา, การปราบปราม
ยาเสพติด และผู้มีอิทธิพล เป็นต้น ส่วนเล่มสุดท้ายจะเป็นการรวบรวมสุนทรพจน์ในส่วนองงานที่
ข้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของรัฐบาลทักษิณต่อนานาชาติเช่น สุนทรพจน์ในการประชุมเอเปก เป็น
ต้น

และสุดท้ายของงานในลักษณะนี้ เป็นงานบันทึก ถอดความคำกล่าวของนายกฯทักษิณจาก
รายการนายกทักษิณคุยกับประชาชนทุกเช้าวันเสาร์ ซึ่งจัดทำโดย สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี (2544-2547) ซึ่งขณะนี้ได้ทำการรวบรวมไว้ตั้งแต่ปี 2544- 2547 เป็นจำนวน 6 เล่ม

³⁶ ส.นิคสุภี (นามปากกา), *ธรรมะของทักษิณ ชินวัตร*, (กรุงเทพฯ: สยามอินเตอร์บุ๊คส์, 2544)

³⁷ อรุณ เวชสุวรรณ, *พุทธทาสในทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร*, (กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา, 2547)

³⁸ คมเดือน เจิดจรัสฟ้า, *คำคม ความคิด ทักษิณ ชินวัตร*, (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2546)

³⁹ สันติ อรุณวิจิตร, *พูดแบบนายกทักษิณ*, (กรุงเทพฯ: วรรณสาร, 2547)

⁴⁰ ปราณ พิสิฐเศรษฐการ, *ทักษิณบนเวทีเอเชียและโลก : รวมสุนทรพจน์สำคัญของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, ทักษิณกับ
นโยบายสังคม : รวมสุนทรพจน์สำคัญของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, ทักษิณโหมมิกส์และ CEO ประเทศไทย : รวมสุนทรพจน์สำคัญของ
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547)

กลุ่มที่สอง เป็นงานศึกษาแบบกึ่งวิชาการ

งานศึกษาในลักษณะนี้มักมีจุดเน้นที่หน่วยในการศึกษา คือ รัฐบาลทักษิณในภาพรวมมากกว่าจะเป็นการเน้นที่ตัวบุคคลเช่นงานเชิงอัตชีวประวัติ หรือรวบรวมสุนทรพจน์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

งานศึกษาในเชิงกึ่งวิชาการนั้นมักจะเป็นการศึกษา หรือจัดทำโดยนักวิชาการ แต่ลักษณะของการนำเสนองานนั้นส่วนใหญ่จะไม่มีอ้างอิงเชิงวิชาการ หรือไม่มีระเบียบวิธีในการเก็บข้อมูลที่ชัดเจน แต่งานในลักษณะนี้มักเป็นการแสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์โดยอิงความรู้ทางทฤษฎี ที่ผู้เขียนแต่ละท่านมีความถนัดแทรกอยู่ในเนื้อหาของงานด้วย

เราจะพบงานในลักษณะดังกล่าวได้ทั้งชนิดที่เป็นหนังสือเล่ม และที่เป็นบทความ

a) หนังสือเล่ม

งานในลักษณะกึ่งวิชาการที่ถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิก หรือจุดกระแสให้เกิดหนังสือประเภทวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทักษิณตามมาเป็นจำนวนมากคืองานที่ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง⁴⁸ ได้เป็นบรรณาธิการหนังสือชุด “รู้ทันทักษิณ เล่ม 1-3” และ “แปลงทักษิณเป็นทุน” ซึ่งเป็นการรวบรวมบทความของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้บางบทความนั้นเป็นการถอดคำทမ်းภาษณ์ แต่ในบางบทความก็สามารถจัดเป็นงานวิชาการได้ซึ่งจะได้กล่าวถึงในส่วนของงานเชิงวิชาการต่อไป

งานในลักษณะคล้ายๆกันซึ่งเป็นการรวบรวมบทความ และบทสัมภาษณ์ของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเช่นเดียวกัน ก็คืองานบรรณาธิการของ ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา⁴⁹ เรื่อง “พิชิตทักษิณ ผลกระทบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมภายใต้ระบอบทักษิณ” และ จุริรัตน์ แสนใจรักษ์⁵⁰ เรื่อง “ฆ่าแหละทักษิณโหมกิสต์” และงานของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์⁵¹ เรื่อง “จาก Thaksinomics คู่ทักษิณาธิปไตย เล่ม 1 และ 2” ซึ่งเป็นงานรวบรวมบทความของผู้เขียนเองจากแหล่งต่างๆเข้าเป็นหมวดหมู่ทั้งการวิพากษ์รัฐบาลทักษิณ ในแง่การเมือง, การบริหารราชการแผ่นดิน และเศรษฐกิจ โดยที่รังสรรค์ ได้ใช้กรอบแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เป็นหลักในการวิเคราะห์รัฐบาลทักษิณอย่างเห็นได้ชัด

งานในประเภทนี้มีทิศทางของเนื้อหาไปในทางเดียวกันคือ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ การทำงานของรัฐบาลทักษิณ และวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น และอาจจะเกิดขึ้นต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย แต่ลักษณะของการนำเสนอ นั้นจะแตกต่างจากงานประเภทวิพากษ์วิจารณ์ แต่

⁴⁸ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ, รู้ทันทักษิณ 1-3, แปลงทักษิณเป็นทุน, (กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน 2547)

⁴⁹ ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, บรรณาธิการ, พิชิตทักษิณ : ผลกระทบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมภายใต้ระบอบทักษิณ, (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2547)

⁵⁰ จุริรัตน์ แสนใจรักษ์, ฆ่าแหละทักษิณโหมกิสต์, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีธรรม, 2547)

⁵¹ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics คู่ทักษิณาธิปไตยภาค 1-2, (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2548)

ไม่ใช่งานวิชาการดังเช่นในกลุ่มแรกเพราะงานประเภทนี้โดยส่วนใหญ่จะเป็นการวิพากษ์ วิจารณ์ และวิเคราะห์เหตุการณ์อย่างค่อนข้างมีเหตุผล และยอมรับได้ ต่างจากงานในกลุ่มแรกซึ่งมักจะพบว่าเป็นการวิจารณ์ตามอารมณ์ของผู้เขียนเป็นส่วนใหญ่

b) บทความ

งานศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณในเชิงกึ่งวิชาการในลักษณะของบทความนั้น มักเป็นการนำเสนอโดยนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ซึ่งงานในลักษณะนี้แม้บางชิ้นจะไม่มีอ้างอิงเอกสารวิชาการ แต่ทั้งนี้ในหลายๆบทความนั้นจะได้สอดแทรกความรู้เชิงทฤษฎีไว้อย่างง่ายๆทดแทน งานลักษณะนี้มักจะมีการเผยแพร่ผ่านทางสื่อในบางประเภทเช่น หนังสือพิมพ์, นิตยสารวิเคราะห์ข่าวรายสัปดาห์ และทางเว็บไซต์ เป็นต้น

บทความที่โดดเด่นมากขึ้นหนึ่งที่เริ่มนำเสนอในช่วงกระแสขาลงของรัฐบาลทักษิณ ได้แก่ บทความของ ชีรยุทธ บุญมี⁵² เรื่อง “บทวิเคราะห์การเมืองระบอบทักษิณ (ไทยรักไทย)” ซึ่งในงานชิ้นนี้นอกจากการวิพากษ์รัฐบาลทักษิณว่าได้กระทำการอย่างไรไว้ต่อการเมืองไทยบ้างแล้ว ยังได้ทำการคาดการณ์แนวโน้มของการเมืองไทย พรรคการเมืองไทย และปัญหาเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตไว้อีกด้วย

นอกเหนือจากงานของชีรยุทธแล้ว บทความของเกษียร เตชะพีระ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ จำนวนหนึ่งก็ได้ศึกษาถึงรัฐบาลทักษิณ ไว้เช่นกัน อาทิเช่นบทความของเกษียร⁵³ เรื่อง “รัฐธรรมนูญใหม่กับปรากฏการณ์ไทยรักไทย”, “ระบอบทักษิณกับวัฒนธรรมการเมืองปฏิบัติปฏิบัติ” และ “เศรษฐกิจ-การเมืองในระบอบทักษิณ” ส่วนของรังสรรค์⁵⁴ อาทิ เรื่อง “ทักษิณโหมมิกส์ เศรษฐศาสตร์แบบทักษิณ” และ “Mc Journalism ภายใต้อิทธิพลทักษิณชาติไทย” เป็นต้น นอกจากนี้บทความของนักวิชาการท่านอื่นที่ได้ศึกษาถึงรัฐบาลทักษิณที่เผยแพร่ทางนิตยสารสุดสัปดาห์ก็ยังมี อาทิ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ในเนชั่นสุดสัปดาห์ เป็นต้น

โดยสรุปเกี่ยวกับงานในลักษณะนี้ มักจะเป็นการนำเสนอในรูปแบบของบทความ หนังสือรวมบทความ ทั้งการเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสารวิเคราะห์ข่าวสุดสัปดาห์ต่างๆ หรือทาง

⁵² ชีรยุทธ บุญมี, บทวิเคราะห์การเมืองระบอบทักษิณ(ไทยรักไทย), [Online] แหล่งที่มา:

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9789.html> [16 ตุลาคม 2548]

⁵³ เกษียร เตชะพีระ, ระบอบทักษิณกับวัฒนธรรมการเมืองปฏิบัติปฏิบัติ, [Online] แหล่งที่มา:

<http://www.midnightuniv.org/midfrontpage/newpage58.html> [16 ตุลาคม 2548] รัฐธรรมนูญใหม่กับปรากฏการณ์ไทยรักไทย [Online], แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midarticle/newpage56.html> [16 ตุลาคม 2548] และ เศรษฐกิจ-การเมืองในระบอบทักษิณ[Online], แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midarticle/newpage46.html> [16 ตุลาคม 2548]

⁵⁴ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ทักษิณโหมมิกส์ เศรษฐศาสตร์แบบทักษิณ, [Online] แหล่งที่มา:

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9720.html> [16 ตุลาคม 2548] และ Mc Journalism ภายใต้อิทธิพลทักษิณชาติไทย, [Online] แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9639.html> [16 ตุลาคม 2548]

เว็บไซต์โดยนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ซึ่งงานจำนวนมากแม้ไม่มีการอ้างอิงเชิงวิชาการ แต่ก็มักจะมี การสอดแทรกความรู้เชิงทฤษฎีเอาไว้ในงานบางชิ้นด้วย

กลุ่มสุดท้าย งานศึกษาเชิงวิชาการ

งานศึกษาในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญอย่างมากในการใช้ระเบียบวิธีในการศึกษาประเด็น ปัญหาอย่างชัดเจน เป็นขั้นตอน มีการใช้กรอบความคิดเชิงทฤษฎีที่น่าเชื่อถือเป็นกรอบในการศึกษา และมีการค้นคว้า อ้างอิงเชิงวิชาการอย่างเป็นระเบียบ ลักษณะของงานในกลุ่มนี้จึงมักจะมี พบในรูปแบบของบทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นหลัก ดังนั้นงานศึกษาใน กลุ่มนี้จึงมีความน่าเชื่อถือมากที่สุดหากเปรียบเทียบกับงานอีก 2 กลุ่มข้างต้นดังที่กล่าวมาแล้ว

a) บทความวิชาการ

งานวิชาการเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ในลักษณะของบทความวิชาการนั้น ได้มีการทำการศึกษา ไว้จำนวนหนึ่งในหลากหลายแง่มุม และใช้กรอบทฤษฎีที่แตกต่างกันออกไป อาทิงานที่มุ่งวิพากษ์ รัฐบาลทักษิณเกี่ยวกับการนำนโยบายเศรษฐกิจแบบประชานิยมมาใช้เพื่อหวังผลในทางการเมือง และเพื่อประโยชน์ของเครือข่าย และบริวารใกล้ชิด งานในลักษณะเช่นนี้มี อาทิ งานของ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker⁵⁵ เรื่อง “Thailand’s Thaksin: New Populism or Old Cronyism?” และ “Pluto-Populism in Thailand: Business Remaking Politics” ส่วนงานที่วิพากษ์การนำนโยบาย ประชานิยมมาใช้ของรัฐบาลทักษิณนั้น ก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อการเพิ่มพูนความเข้มแข็งให้กับ พรรคไทยรักไทย และรัฐบาลทักษิณ อาทิ งานของ รุปรนรรต พรหมอินทร์⁵⁶ เรื่อง “นโยบายประชานิยม การสร้างรัฐบาลพรรคเดียวที่เข้มแข็ง” และ งานของ ธ โสธร ตู้ทองคำ⁵⁷ เรื่อง “ประชานิยม (Populism) กับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย”

นอกจากนี้ตัวอย่างบทความวิชาการอีกชิ้นที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ในแง่มุม ของการประเมินแนวทางในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบทวิวิถี (Dual Tracks) ของรัฐบาล ทักษิณ ได้แก่งานของ อภิชาติ สถิตนิรามัย และดวงมณี เลาวกุล⁵⁸ เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาทวิ วิถี: ความสำเร็จ และความล้มเหลว” ที่มองว่าในระยะสั้นนั้นมาตรการทางเศรษฐกิจเช่นนี้ถือว่า

⁵⁵ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Pluto-Populism in Thailand: Business Remaking Politics และ Thailand’s Thaksin: New Populism or Old Cronyism?, (Bangkok: Chulalongkorn University, 2001)

⁵⁶ รุปรนรรต พรหมอินทร์, “นโยบายประชานิยม การสร้างรัฐบาลพรรคเดียวที่เข้มแข็ง,” ใน 21 ปี รัฐศาสตร์ มสธ. รวม บทความวิชาการรัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2546)

⁵⁷ ธ โสธร ตู้ทองคำ, “ประชานิยม (Populism) กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย,” ใน รัฐสภาสาร 51 (มิถุนายน 2546), หน้า69-93.

⁵⁸ อภิชาติ สถิตนิรามัย และดวงมณี เลาวกุล, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาทวิวิถี: ความสำเร็จ และความล้มเหลว,” ใน October No.5, ภัย โจรสุริยธรรมา, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2548), หน้า 377-435.

ประสบผลสำเร็จในแง่ของการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่ในระยะยาวนั้นมาตรการเช่นนี้ให้ผลที่ไม่ยั่งยืน และก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบเศรษฐกิจไทยในระยะยาวอีกด้วย

b) หนังสือเล่ม

หนังสือเล่มที่มีลักษณะเป็นงานวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณนั้นมีปรากฏออกมาไม่มากนัก ตัวอย่างงานที่สำคัญเช่น งานของ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker⁵⁹ เรื่อง “*Thaksin The Business of Politics in Thailand*” และ Duncan McCargo and Ukrist Pathmanand⁶⁰ เรื่อง “*The Thaksinization of Thailand*” ในทั้ง 2 ชิ้นนี้จะเริ่มต้นคล้ายๆกันคือ นำเสนอถึงมุมมองหลังความเป็นมาของนายกฯทักษิณ รวมไปถึงธุรกิจของตระกูลชินวัตร และเครือญาติ บริวารด้วย และขณะที่งานของ Phongpaichit and Baker มุ่งเน้นวิพากษ์นโยบายเศรษฐกิจแบบทักษิณนิยม และการก่อร่างสร้างการเมืองในแบบฉบับของตัวเองขึ้นมา แต่ในงานของ McCargo and Pathmanand นั้นได้เพิ่มเติมมิติเกี่ยวกับการจัดการในทางการเมือง และการความสามารถในการจัดการ และเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลอีกด้วย

นอกจากงาน 2 ชิ้นดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างงานวิชาการอีกชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจคืองานของ นิชาภา ศิริวัฒน์⁶¹ เรื่อง “*Branding ไทยรักไทย*” ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณในแง่ของการใช้แนวคิดและกลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing) มาใช้ในการสร้างแบรนด์ “พรรคไทยรักไทย” ให้ดูดี และคุ้นหู คุ้นตาต่อผู้คนทั่วไป

c) รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์

รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ และพรรคไทยรักไทย นั้นได้มีการทำการศึกษาไปบ้างแล้วจำนวนหนึ่ง ในแง่มุมที่แตกต่างกันไปตามความสนใจของผู้วิจัย ในแง่มุมแรกที่จะกล่าวถึงในที่นี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพรรค ไทยรักไทยในช่วงเวลาก่อนที่จะได้เข้ามาบริหารประเทศในปี 2544 นั่นคืองานของ พจน์ เลิศพรเจริญ⁶² เรื่อง “*การเลือกสรรและจัดลำดับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองไทย: ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์ พรรคไทยรักไทย พรรคชาติพัฒนา พรรคชาติไทย และพรรคความหวังใหม่*” ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้มุ่งเน้นการศึกษาในแง่มุมของการเลือกสรร และจัดลำดับ

⁵⁹ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin The Business of Politics in Thailand*, (Chiangmai: Silkorm Books, 2004)

⁶⁰ Duncan McCargo and Ukrist Pathmanand, *The Thaksinization of Thailand*, (Copenhagen: NIAS Press, 2005)

⁶¹ นิชาภา ศิริวัฒน์, *Branding ไทยรักไทย*, (2546)

⁶² พจน์ เลิศพรเจริญ, *การเลือกสรรและจัดลำดับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์ พรรคไทยรักไทย พรรคชาติพัฒนา พรรคชาติไทย และพรรคความหวังใหม่*, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2544)

ผู้สมัครส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ ในการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 มกราคม 2544 โดยมีคำถามหลักของการวิจัยว่า การเลือกสรร และจัดลำดับผู้สมัครส.ส.ของแต่ละพรรคนั้นมีลักษณะอย่างไร มีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับทุกพรรค และอำนาจในการตัดสินใจสุดท้ายนั้นอยู่ที่ใคร และสุดท้ายก็คือการเลือกสรร และจัดลำดับผู้สมัครของแต่ละพรรคนั้นสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ อย่างไร

ในส่วนของกรอบแนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบนำในการวิเคราะห์ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกสรรทางการเมือง แนวคิดคณาธิปไตยในพรรคการเมือง และแนวคิดเรื่องชนชั้นนำผู้มีอำนาจในการตัดสินใจภายในพรรคการเมือง

จะเห็นได้ว่าในการศึกษาของพจน์ ชื่นนี้ ได้มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับพรรคการเมือง ในแง่มุมของการเลือกสรรและจัดลำดับผู้สมัครส.ส.บัญชีรายชื่อเป็นหลัก โดยที่พรรคไทยรักไทยนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกรณีที่เขาได้เลือกมาศึกษาเท่านั้น

งานวิจัยเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ในแง่ของพรรคไทยรักไทยอีกชิ้นหนึ่งนั้น เป็นการมุ่งเน้นศึกษาในแง่มุมของการยุบรวมพรรคการเมืองเป็นหลัก ได้แก่งานของ ภูริวรรช ใจสำราญ^{๖๕} เรื่อง “การรวมพรรคการเมือง: ศึกษากรณีการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่” โดยได้ทำการศึกษาว่าอะไรเป็นสาเหตุหลักของการตัดสินใจรวมพรรค และกระบวนการในการรวมพรรคนั้นเป็นเช่นไร นอกจากนี้ยังศึกษาว่าการรวมพรรคได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลทักษิณหรือไม่ อย่างไร

แง่มุมอื่นๆของการวิจัยเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งนั่นก็คือ การศึกษาในแง่มุมของ บทบาทในการแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาล ดังเช่นงานของ นิธินาฏ ราชนิม^{๖๖} เรื่อง “การแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาลทักษิณ การปฏิบัติที่สวนทางกับหลักธรรมาภิบาล” คำถามหลักของการศึกษาชิ้นนี้คือ บทบาทในการแทรกแซงสื่อของรัฐบาลทักษิณนั้นขัดกับหลักธรรมาภิบาลหรือไม่อย่างไร โดยเลือกใช้กรอบแนวคิดประชาธิปไตย, แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล หรือการจัดการปกครองที่ดี ประกอบกับทฤษฎีการสื่อสารมวลชน เป็นหลักในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์

งานวิจัยเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ในแง่มุมสุดท้ายในที่นี้ เป็นการศึกษาโดยเน้นหน่วยในการศึกษาเป็นตัวแทนรัฐบาล หรือนายกฯทักษิณ ได้แก่งานของ สราวิณ สุธีสร^{๖๗} เรื่อง “การ

^{๖๕} ภูริวรรช ใจสำราญ, การรวมพรรคการเมือง: ศึกษากรณีการรวมพรรคไทยรักไทยกับพรรคความหวังใหม่, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2546)

^{๖๖} นิธินาฏ ราชนิม, การแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาลทักษิณ การปฏิบัติที่สวนทางกับหลักธรรมาภิบาล, เอกสารวิจัยหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2547)

^{๖๗} สราวิณ สุธีสร, การเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบผู้นำ และพฤติกรรมกรรมการตัดสินใจของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ระหว่างปี พุทธศักราช 2544-2546, เอกสารวิจัยหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2547)

เปรียบเทียบระหว่างรูปแบบผู้นำ และพฤติกรรมการตัดสินใจของ พ.ค.ท.ทักษิณ ชินวัตร ระหว่างปี พุทธศักราช 2544-2546” ในงานชิ้นนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ ทั้งผู้นำทางธุรกิจ และผู้นำทางการเมือง และทฤษฎีว่าด้วยการตัดสินใจ มาเป็นแนวทางหลักในการศึกษารูปแบบการตัดสินใจของ นายคททักษิณ ในช่วงขอบเขตเวลาที่ได้กำหนดเอาไว้

งานวิจัยที่ได้นำมากล่าวถึงนี้ได้ทำการศึกษารัฐบาลทักษิณ/พรรคไทยรักไทย ในแง่มุม หรือ จุดเน้นที่แตกต่างกัน ไปตามความสนใจส่วนบุคคลของผู้วิจัย รวมไปถึงกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์นั้นก็แตกต่างกันไปในแง่หนึ่งตามความสนใจของผู้วิจัย แต่อีกแง่หนึ่งก็เห็นได้ชัดว่าแตกต่างกันไปตามลักษณะของศาสตร์ที่ผู้วิจัยแต่ละคนได้ศึกษา และคุ้นเคยอีกด้วย

งานศึกษาในกลุ่มสุดท้ายนี้เป็นงานวิชาการที่มีการอาศัยแนวคิดเชิงทฤษฎีเป็นกรอบ หรือ แนวทางในการวิเคราะห์รัฐบาลทักษิณ ในแง่มุมต่างๆ นอกจากนี้ความน่าเชื่อถือของผลการศึกษานั้นย่อมมีอยู่สูงกว่างานในสองกลุ่มแรก ทั้งนี้เพราะงานในกลุ่มวิชาการนี้มีการใช้ระเบียบวิธีการศึกษาที่น่าเชื่อถือ และมีการอ้างอิง ค้นคว้าในทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ได้อีกด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ รัฐบาลทักษิณ เนื่องจากเราจะพบว่าการศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณนั้นสามารถทำการศึกษาได้ในหลากหลายแง่มุม ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีค่าควรแก่การศึกษาเพราะมีความสำคัญในแง่ของ ประเด็นปัญหาที่ศึกษานั้นมีความแตกต่างออกไปจากงานศึกษาที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้เนื่องจากในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษารัฐบาลทักษิณจากแง่มุมของการสร้างภาวะการครองอำนาจนำ โดยมุ่งเน้นศึกษาโดยมีหน่วยในการวิเคราะห์คือ รัฐบาลทักษิณ และมุ่งศึกษาเพื่อสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับกลไกของการพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ ไปจนถึงผลลัพธ์ของการดำเนินการสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ

นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยมองว่าประเด็นที่ผู้วิจัยเลือกศึกษานั้นเป็นประเด็นปัญหาที่มีความเป็นไปได้ในการศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยได้เลือกกำหนดขอบเขตในด้านเวลาคือ ศึกษาเฉพาะ สมัยรัฐบาลทักษิณสมัยแรกจนกระทั่งถึงการตัดสินใจยุบสภาเท่านั้น ในแง่นี้เหตุการณ์ได้จบสิ้นลงแล้วไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีก ดังนั้นการสร้างชุดของคำอธิบายเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณจึงมีคุณค่าพอ และควรที่จะได้รับการศึกษา และทำการวิจัยอย่างจริงจังมากขึ้นอีก

ในส่วนต่อจากนี้จะเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้ในแง่มุมของการ เลือกใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะได้ชี้ให้เห็นว่ากรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ผู้วิจัยจะเลือกใช้เป็นหลักในการอธิบายนั้นจะมีความใหม่ต่อการนำมาใช้ศึกษาประเด็นปัญหาเรื่องรัฐบาลทักษิณอย่างไร

1.2.2 ในแง่มุมมองของการเลือกใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎี

งานวิจัยเรื่อง รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ ชั้นนี้เลือกใช้แนวคิดเรื่อง การครองอำนาจนำ ของอันโตนิโอ กรามสกี (Antonio Gramsci) เป็นกรอบในการมองและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ แนวคิดดังกล่าวยังมีแนวคิดที่จัดเป็นส่วนประกอบของแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำอีกได้แก่ 1) แนวความคิดเรื่อง โครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน (Super/Base Structure) กับกลุ่มประวัติศาสตร์ (Historic Bloc) 2) แนวความคิดเรื่องประชาสังคมและสังคมการเมือง (Civil and Political Society) กับความยินยอมพร้อมใจ และการใช้อำนาจบังคับ (Consent and Coercion) 3) สงครามขับเคลื่อน และสงครามจุดยืน (War of Movement and War of Position) และ 4) กลไกการครองอำนาจนำ และกลไกการใช้อำนาจรัฐ (Hegemonic Apparatuses and State Apparatuses) และ 5) การโต้ตอบต่อการครองอำนาจนำ (Counter Hegemony) ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดต่าง ๆ นั้นจะได้กล่าวถึงในส่วนของแนวคิด และทฤษฎีต่อไป

ความสำคัญของงานวิจัยชั้นนี้ในแง่ของการเลือกใช้กรอบแนวคิด และทฤษฎีนั้นก็คือ จากการศึกษางานวิจัยที่มีการเลือกใช้กรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใกล้เคียงกันนี้ยังไม่พบว่าได้มีการเลือกใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ แต่อย่างใด

งานวิจัยของ ชนิตา ชิตบัณฑิตย์เรื่อง “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำ” เป็นงานวิจัยชั้นหนึ่งที่ได้เลือกใช้กรอบแนวคิดเรื่องการใช้อำนาจนำ⁶⁶ (Hegemony) เป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษา โดยเลือกใช้แนวคิดประกอบ หรือแนวคิดร่วมกับแนวคิดเรื่องการใช้อำนาจนำคือ แนวคิดเรื่องกลุ่มทางประวัติศาสตร์ และบทบาทของปัญญาชนเป็นหลัก

งานของชนิตา ได้เลือกใช้กรอบแนวคิดเรื่องการใช้อำนาจนำมาเป็นกรอบในการศึกษากระบวนการสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านการดำเนิน “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ในบริบทเชิงประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และอุดมการณ์ โดยมีขอบเขตของการศึกษานับจากปี 2494 จนถึงปี 2546

นอกจากงานของชนิตา แล้ว งานของ ประจักษ์ ก้องกีรติ⁶⁷ เรื่อง “และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ” ซึ่งเป็นงานที่ปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์ของประจักษ์เองเรื่อง “ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ: ความเคลื่อนไหวทางการเมือง

⁶⁶ ชนิตา ชิตบัณฑิตย์, โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : การสถาปนาพระราชอำนาจนำ, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2547)

⁶⁷ ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548)

วัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516)” ก็เป็นงานวิจัยอีกชิ้นที่อาศัยแนวคิดเรื่อง “การครองอำนาจนำ” (Hegemony) เป็นหนึ่งในแนวคิดหลักของงานวิจัย

งานของประจักษ์อาศัยแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำ ภายใต้กรอบของแนวทางการศึกษาเชิงการเมืองวัฒนธรรม (Cultural Politics) โดยอาศัยแนวคิด และแนวทางการศึกษาดังกล่าวมาใช้ศึกษาการเคลื่อนไหวเพื่อช่วงชิงการนำทางวาทกรรมเพื่อช่วงชิงการสร้างความหมายของกลุ่มต่างๆ^{๑๕} ทั้งปัญญาชน รัฐบาลเผด็จการทหาร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่เลือกใช้กรอบแนวคิดเรื่อง การใช้อำนาจนำ ในงานของชนิตา และการครองอำนาจนำ ในงานของประจักษ์ นั้นยังไม่มีมีการนำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวคิดหลักในการศึกษากรณีรัฐบาลทักษิณ โดยทีมงานของชนิตา นั้นได้ให้ความสนใจในการศึกษาไปกับประเด็นการใช้อำนาจนำของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่วนงานของประจักษ์นั้นก็เลือกใช้เพื่อศึกษาความเคลื่อนไหว ต่อสู้เพื่อแย่งชิงการครองอำนาจของกลุ่มต่างๆ ในสังคมในช่วง 1 ทศวรรษ ก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เป็นหลัก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวงานวิจัยเรื่อง รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ จึงนี้จึงมีความสำคัญในแง่มุมมองของการเลือกใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎี ในแง่ของการที่มีความใหม่ต่อการนำมาใช้ศึกษากรณีปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณนั่นเอง

โดยสรุปเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวนี้ในแง่มุมมองของประเด็นปัญหาที่ศึกษานั้นมีความสำคัญในแง่ของการศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ในแง่มุมมองของการศึกษาเพื่ออธิบายถึงการดำเนินการในการสร้างภาวะการครองอำนาจนำ, การทำงานของกลไกการครองอำนาจนำ และผลลัพธ์ของความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ ซึ่งยังไม่มีงานศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ ได้ศึกษาในแง่มุมมองดังกล่าวนี้มาก่อน ส่วนความสำคัญในแง่ของการเลือกใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีนั้น งานศึกษาก่อนหน้างานวิจัยชิ้นนี้ที่มีการเลือกใช้กรอบแนวคิดในลักษณะที่ใกล้เคียงกันนั้น มีจุดมุ่งหมายของการนำกรอบแนวคิดไปใช้ที่แตกต่างกัน งานวิจัยก่อนหน้านี้นี้ยังไม่มียานที่ใช้กรอบแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำมาใช้ศึกษาในแง่มุมมองของรัฐบาลทักษิณแต่อย่างใด

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า 32-38.

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา และทำความเข้าใจแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci)
2. สามารถประยุกต์ใช้แนวความคิดเรื่องการครองอำนาจนำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยปัจจุบัน (ภายใต้การครองอำนาจของรัฐบาลทักษิณ) ได้
3. เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง และเป็นการเปิดพื้นที่ในทางวิชาการให้มีความหลากหลายมากขึ้นจากงานวิชาการที่มีอยู่เดิม

1.4 คำถามหลักของการวิจัย

1. เราสามารถอธิบายการดำเนินการสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ ด้วยกรอบแนวความคิดเรื่องการครองอำนาจนำได้อย่างไร
2. การดำเนินการสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด

1.5 สมมุติฐาน

รัฐบาลทักษิณสร้างภาวะการครองอำนาจนำที่สมบูรณ์ไม่สำเร็จ เพราะไม่สามารถยึดกุมพื้นที่ประชาสังคมได้อย่างสมบูรณ์ แต่สามารถยึดกุมพื้นที่สังคมการเมือง และกลไกทางการเมืองอื่นๆได้

1.6 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ” เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงการตีความ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนา (Descriptive) เป็นหลัก โดยเลือกใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยแบ่งเป็นการศึกษาใน 2 ส่วนด้วยกันได้แก่

1. ศึกษาเพื่อสร้าง “กรอบแนวคิด/ทฤษฎี การครองอำนาจนำ (Hegemony)” เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ ซึ่งในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การเก็บข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร ตำราวิชาการ บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก

2. ศึกษาปรากฏการณ์ หรือศึกษากรณีปัญหา ซึ่งมีหน่วยในการศึกษาคือ “รัฐบาลทักษิณ” ในส่วนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อสร้างคำอธิบายการทำงานของรัฐบาลทักษิณ ตามกรอบแนวคิดที่ได้สร้างขึ้นในส่วนแรก เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามหลักของการวิจัยในท้ายที่สุด

การศึกษาในขั้นตอนที่ 2 นี้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยเก็บข้อมูลจากการศึกษา และตีความจากเอกสารเป็นหลัก โดยจำแนกได้เป็น

2.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Documents) เช่น ข้อมูลการแถลงผลงานของรัฐบาล เอกสารเกี่ยวกับโครงการ และนโยบายต่างๆของรัฐบาล มติคณะรัฐมนตรี คำกล่าวของนายกรัฐมนตรีในกรณีต่างๆ เป็นต้น

2.2 เอกสารขั้นรอง (Secondary Documents) เช่น ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ นิตยสารการเมือง รายสัปดาห์ หนังสือเล่ม วารสาร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และเว็บไซต์ต่างๆ

1.7 ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นในการสร้างคำอธิบายโดยมีหน่วยในการศึกษาคือ รัฐบาลทักษิณ ภายใต้วงระยะเวลาของการครองอำนาจในการบริหาร ปกครองประเทศนับตั้งแต่สมัยแรกในปี พ.ศ. 2544- 2548 โดยสิ้นสุดขอบเขตของการศึกษาเมื่อรัฐบาลทักษิณ ได้มีการยุบสภา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดการครองอำนาจนำของกรัмышี
2. ผลการศึกษาที่ได้รับเป็นการเพิ่มทางเลือก หรือขยายขอบเขตในการอธิบายรัฐบาลทักษิณ ในแง่มุมเชิงวิชาการที่กว้างไปจากการศึกษาอื่นๆ ได้มากขึ้น
3. เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาแง่มุมเกี่ยวกับรัฐบาลทักษิณ รวมไปถึงผู้ที่สนใจศึกษาแนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการครองอำนาจนำของกรัмышีด้วย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

รัฐบาลทักษิณ

หมายถึง รัฐบาลไทยภายใต้การบริหารงานของพรรคไทยรักไทย และนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ในสมัยแรกของการบริหารประเทศ (พ.ศ. 2544-2548) จนถึงการยุบสภาในสมัยที่สองของการบริหารประเทศ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549

ภาวะการครองอำนาจนำ

หมายถึง สภาพการณ์ทางสังคม-การเมืองที่อำนาจนำของรัฐบาลทักษิณมีอยู่ในระดับสูงดังเห็นได้จาก ภาวะการครองอำนาจนำในทางการเมือง เช่นการยึดกุมสภาผู้แทนราษฎร ได้อย่างเบ็ดเสร็จ, การเข้าไปมีบทบาทนำ และแทรกแซงในการดำเนินงานของวุฒิสภา ตลอดจนองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญต่างๆ การคุกคาม แทรกแซง และควบคุมการดำเนินงาน และเสรีภาพของสื่อมวลชน เป็นต้น ส่วนการครองอำนาจนำในทางสังคม หรือในทางวิถีชีวิตของผู้คน เช่น การได้รับคะแนนนิยมจากผู้คนในสังคมในระดับสูง ดังเห็นได้จากโพล และผลการสำรวจความคิดเห็นต่างๆ อันเนื่องมาจากความชื่นชมในลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำรัฐบาล เป็นต้น